

ES COLOMER I SON ESTELA (LLORITO). NOTES D'HISTÒRIA I MICROTAPONÍMIA

Pau Bibiloni Jaume i Andreu Ramis Puig-gros

XVII Jornada d'Antroponímia i Toponímia. Santa Margalida, 2004

DESCRIPCIÓ GEOGRÀFICA

Conjunt de terres situades al nord-est del terme municipal de Lloret de Vistalegre, a banda i banda de la carretera de Sineu (PM-313), d'una extensió aproximada de 0,52 km², dels quals 0,37 km² corresponen a la possessió des Colomer i als seus establiments i 0,15 km² a Son Estela. Aquestes terres confronten amb Son Joan Arnau, Son Real, Son Mas, Son Busquets, Son Gacies, Palaci i es Puig. Tot plegat conforma un conjunt de parcel·les originàriament lligades a la possessió des Colomer, llargament vinculada a la família Estela.

Aquestes terres ocupen una vall que s'estén entre la línia de turons de Palaci i es Puig (nord-oest), Son Joan Arnau (nord), els turons de Son Real (est) i ses Planes de Son Mas (sud). La part baixa, prop de la carretera, recull les aigües procedents des Colomer i de Son Estela mitjançant un sistema de síquies i albellons que a través de Son Busquets i Son Mas les condueix al torrent de Llorac. Es tracta de terres de conreu, majoritàriament destinades a cereals i a arbres de secà a les zones més aturonades. Així i tot, es mantenen restes de garriga i alzinar a la part nord, prop de les cases des Colomer i alguns canyars, ran de síquia, dins el comellar.

Els límits d'aquest sector vénen definits pel camí des Colomer, el camí de Son Real, el camí de Son Estela i la carretera PM-313 i per les ja citades línies de turons. A hores d'ara la propietat està intensament dividida encara que a la part nord del sector es manté la possessió des Colomer. Aquesta conserva unes cases prou notables que durant els anys 1997 i 1998 foren profundament reformades. S'hi accedeix pel camí des Colomer que parteix de la carretera PM-313. A tall d'hipòtesi, els límits originaris de la possessió devien coincidir amb aquest conjunt de terres, els establiments de la part de migjorn i les partides de terra conegudes com a Son Arrufat i Son Estela.

ASPECTES HISTÒRICS

Deixant de banda la presència de dos jaciments arqueològics,¹ pel que fa als antecedents històrics d'aquest territori, s'ha de dir que la propietat està lligada a la cavalleria *Guatners* o *Gotners* de la qual en foren propietaris de manera successiva Ponç Llupià, Pere Malbosc i la família Desbac. El 1r de març de 1343, els procuradors reials de Mallorca notifiquen a Berenguer Palau, batle de Sineu, que han venuda a Bernat Malbosch, ciutadà, la cavalleria que fou de Ponç Llupià, en el lloc de Guatners, terme de Sineu, per 286 lliures i es mana al batle que el nou propietari sia posat en possessió corporal de la cavalleria.² L'any següent, el 27 de febrer de 1344, el donzell Joan Desbac, fill de Tomàs, reconeixia posseir la cavalleria que fou de Ponç Llupià, anomenada *Gotners*, que havia estat venuda pels procuradors reials. El citat Joan Desbac la té per adquisició feta a Pere de Malbosc àlies *Vellà*. Confrontava amb el camí que des de Sineu va a Montuïri, l'alqueria Manresa i altres terres.³

Les referències a la cavalleria *Guatners* o *Gotners* són escasses. A mitjan segle XIV, l'alqueria de Manresa fou establerta per persones originàries, sobretot de Sineu i de Ciutat, entre les quals destacaren Bernat i Guillem Pasqual, Bernat Rex i Pere Malbosc.⁴ Aquest darrer segurament vinculat amb Renard de Malbosc que el 1253 havia estat jurat juntament amb Àries Ivanyes, Guillem Delfí, Ramon des Clergue, Arnau Sesolives i Ramon Sescodines.⁵ Com ja hem vist, a mitjan segle XIV, la cavalleria passa a mans dels Desbac, una antiga família del braç noble mallorquí, emparentada amb Hug Desbac, setè bisbe d'Urgell i copríncep d'Andorra (1351-1361). El donzell Joanet Desbac es casà amb Marió de Térmens, i el seu fill Tomàs Desbac i de Térmens, fou vicealmirall de l'armada de Mallorca (1365) i almirall de la de València (1369). Casat amb Maria Desportell, una rica pubilla, tengué almenys tres fills. Joan Desbac Desportell (Mallorca s. XIV-Tedellis, Algèria, 1398), donzell, succeí el seu pare com a vicealmirall de Mallorca i fou senyor de la cavalleria de *Gotners*, que capbrevà el 1389.

Des de la primera meitat del segle XV, el domini útil de la cavalleria era de la família Sabater. De fet, el 6 de juny de 1424, Joan Desbac, cavaller ciutadà, senyor de la cavalleria *Gotners*, reclamava blat i diners als posseïdors Ferrer Sabater, Antoni Sabater major, Antoni Sabater menor i Bernat Sabater (ARM. AH. 100, f. 138). Així mateix, el 3 de juny

¹ Es tracta, en primer lloc, del jaciment des Colomer, amb abundoses restes ceràmiques a les marjades immediates a les cases de la possessió i molt proper a la cova des Xot; en segon lloc, el jaciment del camp Vanrell dins Son Joan Arnau; finalment, el jaciment de ses Planes de Son Mas que s'estén pel camí de Son Real i Son Busquets d'en Poleo.

² ACM. Pergamí, núm. 8.787. Citat per MULET RAMIS, Bartomeu; ROSSELLÓ VAQUER, Ramon; SALOM SANCHO, Josep M. (1994): *La capitalitat de Sineu. Segles XIII i XIV*. Sineu: Ajuntament de Sineu. Pàg. 99-100.

³ ARM. ECR 1145, f.2. Vegeu MULET RAMIS, Bartomeu; ROSSELLÓ VAQUER, Ramon; SALOM SANCHO, Josep M. (1994): *Op. Cit.* Pàg. 100. Novament citat per Ramon ROSSELLÓ VAQUER (2002) *Noticiari de Llorito. Segles XIII-XX*. Mallorca: Ajuntament de Lloret de Vistalegre. Pàg. 35.

⁴ Vegeu Gaspar MUNAR (1975): *Història de Lloret de Vista Alegre i del seu convent*. Palma de Mallorca: Ed. Moll. Pàg. 26) i *Gran Enciclopèdia de Mallorca* (1989-1998) [GEM]. Mallorca: Promomallorca Ed. Tom VIII, Pàg. 18.

⁵ Vegeu GEM Tom I, Pàg. 172. Segurament es tracta de Ranovart de Malbosch que Joan Miralles cita com a resident a l'illa d'en Berenguer Rubert a la Parròquia de Sant Nicolau (PSN2, 135). Vegeu MIRALLES MONSERRAT, Joan (1997): *Corpus d'antropònims mallorquins del segle XIV*. Barcelona Institut d'Estudis Catalans. Pàg. 511.

de 1437, el governador de Mallorca notificà al batle de Sineu que Esteve Cànoves de Lluçmajor havia exposat que a instància de creditors és subhastada l'alqueria del Colomer que és d'Antoni Sabater i ell és creditor censalista i reclama els seus drets.⁶ Aquesta possessió es perllongaria fins a mitjan segle XV, quan dia 8 de febrer de 1450, Jaume Sabater des Colomer féu donació a la seva filla Francesquina de la meitat dels béns mobles i immobles per, tot seguit, col·locar-la en matrimoni amb Gabriel Estela de Sencelles i tot aportant la meitat de béns; el nuvi, per la virginitat, afegí 25 lliures.⁷ Segurament aquest és l'origen del lligam que s'establirà entre les terres des Colomer i la família Estela i probablement també l'origen de la divisió entre el que a hores d'ara és es Colomer i Son Estela.

Durant el segle XVI apareixen noves referències documentals a la cavalleria Gotners i al Colomer. Dia 2 de setembre de 1511, els germans Lluç, Miquel i Gabriel Gelabert lloguen durant 5 anys a Lluç Gelabert, fill d'Antoni que habita a Gotners, tota la possessió anomenada Manresa.⁸ Igualment, el 3 de setembre de 1513, Joan Antich, Joan Rabassa, Martí Ferragut i Pere Aulet, jurats, fan donació entre vius als germans Pere i Joan Fiol d'un tros de terra on hi ha una teulera on s'hi fan teules que és de la Universitat, confrontant amb un camí sender que des del camí de Manresa va al Colomer d'Antoni Verger (ARM. Joan Gili G-174 f. 103). Així mateix, durant la primera meitat del segle XVII, es mantenen algunes referències a Gotners. Aquest és el cas del testament atorgat el 13 de gener de 1633 per Margarita Real, filla de Juan Real i Magdalena Roselló, quondam, muller de Guillem Real de Juan de la possessió de Gotners, tots del terme de la vila de Sineu. Elegí sepultura a l'església de Nostra Senyora del present lloc de Llorito (ARM. Not. Joan Torrens. Testaments 1605-1646. T. 106, f. 175).

Pel que fa a la possessió des Colomer, durant la segona meitat del segle XVI, trobam, així mateix, alguna referència de caràcter econòmic. El mes d'agost de 1556 es concedí la primera franquesa de no pagar delme durant quinze anys als qui plantassin noves vinyes a Mallorca. Entre els qui denunciïn haver-ne plantada trobam a Miquel Estela amb una quarterada a Son Estela del Colomer (ARM. RP 2.676 f. 93v-104).

Tal com ja s'ha dit, a la segona part del segle XVI es constata la divisió de l'antiga possessió. De fet, en el estims de 1578 apareixen ja dues propietats diferenciades. Per una part, les cases i terres del rafal de *Michel Stela arruffat*, en alou de fra Domingo Desbac, valorades en vuit-centes lliures (AMS. 1578 Estims, f. 103v) i, per altra part, *Michel stela del Colomer cases y terras de la sua possessió dita del Colomer en alou del Sr. fra domingo des bach, compres tres corterades de terra tinent a son Vanrell, fonch stimada tres milia liures 3000£.* (AMS. 1578 Estims, f. 104v).

Aquesta divisió es mantindrà al llarg del segle XVII i el malnom *Arruffat* donarà lloc a un nou topònim que a hores d'ara ha estat substituït pel de Son Estela, amb el qual intuïm una certa coincidència. La documentació de l'època és explícita en aquest sentit: *La possessió dita son estela 20 quarterades* (AMS. 1607 Cadastre, 76v) o *M. Pe. Stela de la Garriga i la sua possessió dita son Stela* (AMS. 1607 Cadastre, 81v). Segons Gaspar Munar (1975:28-29), Son Arrufat confrontava, d'una part, amb el camí públic que va de Sineu a Algaida; d'altra, amb terres dels hereus de Rafel Jaume; d'altra, amb terres del Magnífic Joan Miquel Antic de Llorac, vulgarment anomenades Son Busquets, i d'altra, amb terres de Miquel Real i un carreró que va a les cases del mateix. A final del segle XVI, Son Arrufat

⁶ ARM. AH 124, f. 120v. Citat per ROSSELLÓ VAQUER (2002:39).

⁷ ARM. Not. Francesc Esteve E-10, f. 7v. Citat per ROSSELLÓ VAQUER (2002:39).

⁸ ARM. Not. Joan Gili G-174. Foli 36 i 37. Citat per ROSSELLÓ VAQUER (2002:46).

era de Miquel Estela, probablement el mateix que tenia es Colomer, el qual per testament fet l'any 1608 deixà Son Arrufat al seu fill Joan (BBLR. DOC I. f. 101). L'any 1675, Son Arrufat fou estimat en 2.400 lliures, i a la seva casa hi havia un molí de sang, dues someres, dos bous i un rossí (AMS. *Estims 1675*, f. 548v). Aquesta possessió fou segregada per la Cúria de béns confiscats del Sant Ofici segons sentència de 23 d'agost de 1764.

Com a informació complementària, val a dir que vinculat amb Son Estela, destacà com a religiós i escriptor Miquel Estela Ponç (Llorito, 1666 - Jaca, 1727) que ingressà a l'ordre dels mínims el 1683. El 1715 fou nomenat provincial, delegat al capítol de Marsella, visitador general a la Toscana, Nàpols i Sicília, i general del seu ordre (1716). El 1721, fou nomenat bisbe de Jaca (Aragó). És autor de diverses obres religioses i destacà com a mecenès dels convents dels mínims de Sineu i de Muro.

Pel que fa a la possessió des Colomer, l'any 1587, Miquel Stela capbrevà, davant el notari Joan Soler, la possessió des Colomer com a propietat seva i declarà que l'havia adquirida d'Antoni Sabater.⁹ El 3 de maig de 1602, fou fet inventari dels béns de Miquel Estela del Colomer. Tenia la possessió i cases dita el Colomer, abans anomenada *el Bosc*, de 54 quarterades en alou i directa senyoria de Joan Baptista Desbac, donzell, de pertinències de la cavalleria Gotners. És precisament d'aquesta data que coneixem la descripció dels mobles i robes de les cases; molí i celler, on hi havia 2 bótes congrenyades de 16 i 10 somades respectivament; un cup de 100 somades, 4 carretells, 2 bótes de mena buides; la cuina; diverses cambres; una ballesta, 6 gàbies de perdius, un mul, un rossí, 2 egües, una somera, etc.¹⁰ En els estims de 1607, tenim documentat a Bartomeu Stela del Colomer i la possessió del Colomer, valorada en 5.000 lliures (AMS. *1607 Cadastre*, f.117).

El 1759, segons el cadastre, la possessió i l'hort del Colomer estaven dividits en dues meitats, propietat de Caterina i Sebastià Gelabert, respectivament i valorades en 912 lliures i 10 sous cada una (AMS. *1759 Cadastre*. f. 73v). Així mateix, el 1789, Jeroni de Berard, en el seu famós viatge per les viles de Mallorca diferencia entre *Son Estela. Mediano. Del señor Lorenzo Costa, particular* i *Colomer. Mediano. Trigo, huerto. Del señor Josef Riutort, particular*.¹¹

Durant el segle XIX, es Colomer era propietat de Bartomeu Gibert i tenia 25 quarterades, distribuïdes en sementers, garrigues i un hort (GEM, vol. III, pàg. 380). Actualment és propietat dels hereus d'Andreu Real Rullan i té una extensió de 23 quarterades.

ASPECTES TOPONÍMICS

Pel que fa a la toponímia antiga de la zona, el cas més enigmàtic és el de la cavalleria *Guatners* (1343) o *Gotners* (1344) que, a tall d'hipòtesi, es podria relacionar amb el *Rahal Uaner Abenjuluz Alguazaria, iiii jo. et es den P. Martel* o bé amb el *Rahal Huacner Almagzen, v jornades, e es den Ponz de Olzet, ab v companyons* que apareixen en el *Còdex català del llibre del repartiment de Mallorca* (9r i 9v).¹² Així mateix, la situació annexa a

⁹ Segons Gaspar MUNAR (1975:28), la referència documental és AHM. Prot. Bernat Reus. P.R. Núm. 810, f. 116.

¹⁰ ARM. Not. Joan Torrents T-79, f. 286. Citat per ROSSELLÓ VAQUER (2002:68-69).

¹¹ BERARD, Jerónimo (1983): *Viaje a las villas de Mallorca 1789*. Palma. Ajuntament de Palma. Pàg. 245-246.

¹² SOTO i COMPANYY, Ricard (1984): *Còdex català del llibre del repartiment de Mallorca*. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura del Govern Balear. Pàg. 59-60.

l'actual torrent de Llorac i la presència de síquies que travessen aquestes terres i flueixen cap al torrent, podria conduir a una etimologia precatalana relacionada amb el nom àrab *wadi* 'riu'. Amb atreviment evident podríem parlar, fins i tot, del 'riu negre'. A parer, però, de Guillem Rosselló, *Uaner/Huacner* tendria relació amb l'antropònim berber *Uacnar* que res tendria a veure amb cap curs d'aigua, però que etimològicament podria ser antecedent de *Guatners/Gotners*.

Un altre topònim documentat a principis del segle XVII és *el Bosc*, que seria la denominació antiga des Colomer. Tendria un cert predicament atesa l'existència de formacions boscoses, especialment d'alzinar, a la zona dels turons i timbes d'aquesta possessió i de la veïna de Son Joan Arnau. Això no obstant, d'aquest nom de lloc només en roman una referència documental indirecta.

Pel que fa a la tipologia dels topònims, entre els orònims, més enllà de la pròpia metàfora des *Colomer* com a lloc aturonat, les elevacions de la part nord del sector estudiat, tenen el seu reflex a la nominació amb un 8% del total de noms de lloc. Tot un seguit de topònims reflecteixen precisament aquest desnivell com és ara *es turó de s'Hort* o *es Planols*, així com també *ses marjades de sa Garriga*, *sa marjada de Baix des Camí* i *sa marjada des Tarongers*. Els descriptors de relleu positiu o neutre contrasten amb *sa coma d'en Nofre Senyora* o amb *sa Vall*, transformada en *Ca na sa Vall*, que és la denominació que rep la depressió central.

En el grup dels hidrònims, tot i l'existència d'albellons i l'abundor de pous de greixina a la part baixa, els únics indrets que s'identifiquen com a hidrònims són *es pou de Son Estela* i *sa síquia de Son Estela*.

Els fitònims estan representats també en un percentatge baix (8%) que inclou *es Garrover des cuïro*, *es cantó de ses Cebes*, *es Garrovers* i *es Pinaret des Ribero* a més de les ja citades *marjades de sa Garriga*, un dels topònims interiors des Colomer al que s'afegeixen *es corral de ses Figueres de Moro*, *es sementer de ses Violetes* i *sa marjada des Tarongers*. Els zoònims localitzats es redueixen al *corral des Porcs*.

Com és habitual en els espais intensament humanitzats i amb una propietat fragmentada de forma igualment intensa, els noms relacionats amb l'activitat humana són majoritaris (78%). Els topònims lligats a l'explotació agrícola i ramadera (39%) permeten reconstruir part de les activitats tradicionals de la possessió: *ses Cases*, *sa Cova*, *es Corralassos*, *es corral des Porcs*, *es corral de ses Figueres de Moro*, *sa Roteta*, *ses marjades de sa Garriga* i de *Baix des Camí*, *sa marjada des Tarongers*, *es sementers des Porxo* i de *ses Violetes*, *s'Hort*, *sa Veleta de s'Hort* i *sa tanca de s'Era*.

Pel que fa a les vies de comunicació (21%), més enllà de la carretera de Llorito a Sineu (PM-313), totes elles condueixen a propietats o indrets de la contrada: *es camí des Colomer* (2), *es camí de Son Real d'Alt*, *es camí de Ca ses Rectores*, *es camí de Son Estela* o de *Son Busquets*, *es camí de Palaci* i *es camí des Pou de Son Estela*.

El que resulta majoritari és el topònim que lliga la terminologia amb el sentit de pertinença o de propietat i, per tant, com a pauta general formalment es compon d'un genèric al qual s'hi suma el pertinent antropònim (generalment un malnom). Aquest grup suposa, de fet, el 36% dels antropotopònims. En aquest àmbit podem establir tres grups de topònims que corresponen a altres tres nivells determinats per la importància de la propietat. Primerament, el que podríem qualificar de «grans» propietats es reduïren a *es Colomer*, *Son Estela* i *Son Busquets*, que designen les possessions d'origen medieval i que, a hores d'ara, identifiquen un territori més o menys ampli, generalment fragmentat en micropropietats. *Es Colomer* ocupa la part nord de la carretera de Llorito a Sineu (PM-313); *Son Estela*, la part

sud i *Son Busquets* —probablement per contaminació— algunes parcel·les de l'extrem sud-est de Son Estela que confronten amb terres de Son Busquets. El topònim històric *Son Arrufat*, avui fora d'ús, devia ocupar la part central de Son Estela.

Un segon nivell toponímic correspon a les parcel·les que a partir de l'establiment de la possessió o propietat primigènica, assoliren una major rellevància a causa de l'extensió, l'existència d'una construcció destacada o qualsevol altra causa. És el cas de *Can Quelino*, *Ca ses Rectores*, *Can Morro*, *es Pinaret des Ribero*, *Can Guillem Puput*, *Cas Capità*, *Can Florit de sa Tanca*, *Can Beca Rotja* o *Can Recolat*.

El tercer nivell seria el que permet designar i identificar cada una de les petites propietats sorgides a partir de l'establiment i que se conformen amb el genèric de primer nivell (es Colomer, Son Estela o Son Busquets) seguit de l'antropònim del propietari —generalment el malnom—. Així tenim *es Colomer de* + en Beato, en Benet Corredor, en Borràs, en Bossa, en Filau (2), en Gasparet, en Llubí, en Moreu, en Mudaino, en Niell (2), en Pago, en Panxó, en Pelea, en Pep Ruberto, en Pere Antoni Cauvó, en Perico des Molí, en Puntarró (2), en Rafel Beato, es Ribero, en Roca, en Senyora, en Toni de sa Plaça, en Toni Estela, en Xiu (2), na Crista, na Joana de Son Brondo, na Reala i s'Artanenc. Igualment succeeix amb *Son Estela de* + en Bernat Ferrer, en Calussa, en Florit, en Fona-Fona, en Joan Bou, en Moll, en Muro, en Perico des Molí, en Toni Estela (2), en Xiu, es Fuster, es Ribero, n'Estela i na Blanca. Finalment, es repeteix la fórmula amb *Son Busquets de* + en Poleo, en Recolat i en Xuia.

La mateixa estructura formal es repeteix en el conjunt de topònims generats a l'entorn d'un nom arcaic, segurament lligat a la toponímia antiga de la possessió, com és el cas de *sa Vall*, que ha evolucionat cap a *Ca na sa Vall de* + en Moreu, en Roca, en Ruberto, en Toni de sa Plaça, en Toni Estela i es Ribero, que s'usen simultàniament amb la ja citada fórmula de *es Colomer de*...

Pel que fa a la densitat toponímica hem de dir que està dins la mitjana de les demás zones establides i intensament parcel·lades de la resta del terme. La densitat és de 171,1 topònims per km² que s'accentua en els establiments des Colomer on arriba als 230 topònims per km².

El recull toponímic, a més d'algunes referències documentals i cartogràfiques citades, s'ha fet a partir de la informació oral, recollida entre 1998 i 2003, facilitada per Gabriel Alomar Ferriol *Gorilla* (Sineu, 1933), Antoni Estela Gelabert *Estela* (Llorito, 1937), Lluç Gelabert Jaume *Moix* (Llorito, 1933), Catalina Gomila Puigserver *des Pou* (Llorito, 1922), Joan Jaume Ramis *Mino* (Llorito, 1946), Pedro Niell Esteva *Perico Pou* (Sineu, 1918), Onofre Pou Amengual *Senyora* (Llorito, 1939) i Bartomeu Ramis *Morro* (Sineu, 1916). Així mateix, hem utilitzat el recull realitzat el 1992 per Francesc Canuto i Bauçà per a la revisió toponímica del full corresponent a Son Real (699-5-3) del *Mapa Topogràfic Balear 1:5000* de la Conselleria d'Obres Públiques i Ordenació del Territori del Govern Balear. L'informador fou d'Antoni Oliver Nicolau *des Colomer* (Llorito, 1942-1999).

Es Colomer

Sota aquesta denominació s'identifiquen el conjunt de terres conformades per la citada possessió i les parcel·les procedents del seu establiment. En conjunt parlem d'unes 52 quarterades, situades a la part nord de la carretera PM-313. Des del punt de vista toponímic, s'ha de destacar la diferència existent entre la toponímia interior de la possessió que denomina tanques i sementers de la dels establiments que respon als criteris ja explicats del genèric seguit d'un determinant de propietat. Pel que fa a aquest nom, Coromines a l'*Onomasticon Cataloniae* (vol. III, Pàg. 413) s.v. COLOMER fa referència explícita a *Es Colomer*, partida antiga del terme de Sineu que ja figura en el mapa del cardenal Despuig.

Es camí des Colomer

Camí que va des de la carretera de Sineu a Llorito (PM-313) a les cases des Colomer. És continuació del camí que, provinent de Son Mas, passa entre Son Real d'Alt i Son Estela. El camí transcorre entre es camp Vanrell de Son Joan Arnau i diversos establiments des Colomer. Dóna camí, també, a la possessió de Son Joan Arnau.

Ses Cases

Casa de dos aiguavessos i construccions annexes situada a la part més elevada de la finca, a tocar amb les terres de Son Joan Arnau. La casa fou reformada durant els anys 1997 i 1998. La façana principal, orientada cap a migjorn, té portal amb arc de mig punt, finestres balconeres, carrera i una construcció annexa amb porxo i forn. Enmig de la carrera hi ha una cisterna amb coll. A la part posterior de la casa, abans de la reforma, l'aiguavés estava ocupat per dependències agrícoles, actualment transformades per a habitatge. A ponent, separat pel camí que dóna accés a les cases, hi ha unes solls i l'era amb un ullastre de bones dimensions.

Es Pletó

Tancó situat a l'extrem nord de la possessió, darrera les cases, entre Son Joan Arnau, es corral des Porcs, ses Cases i sa tanca de s'Era. Predomina la vegetació d'ullastres amb algunes mates.

Es corral des Porcs / es corralet des Porcs

Tancat adossat al nord de les cases, entre aquestes i la paret amitgera de Son Joan Arnau. Hi ha algunes alzines entre les quals n'hi ha una de grans dimensions. Al nord del corral, hi romanen restes d'una construcció.

Es corral de ses Figueres de Moro

Tanca d'aproximadament un hort d'extensió, situat al sud-est de les cases, ran de la carrera i per sobre ses marjades de sa Garriga de davant ses cases. Actualment dedicat a conreu amb arbres fruiters de recent plantació (2000).

Ses marjades de sa Garriga de Davant ses Cases / ses timbes des Colomer

Trinxà d'aproximadament dues quarterades d'extensió que va des de sa cova des Xot —dins Son Joan Arnau— fins a s'hort d'aquesta mateixa possessió. Conformen un conjunt de tenasses i timbes que salven el desnivell del turó de les cases i de sa tanca de s'Era. Hi ha restes de petites marjades, antany conrades, i actualment poblades d'ullastres, alzines i mates. Un microtopònim, actualment desaparegut, que indica aquest aprofitament és *es Racó de ses Cebes*. A llevant, ran de la partió de Son Joan Arnau, romanen traces de l'antic camí que pujava a les cases. És un indret macell de restes ceràmiques i indicis d'ocupació humana antiga.

Sa marjada de Baix des Camí

Peça de terra llarguera d'aproximadament mitja quarterada amb una tirada de garrovers joves, situada entre ses marjades de sa Garriga de Davant ses Cases i es sementer des Porxo. L'actual camí separa aquesta peça de terra de ses marjades de sa Garriga de Davant ses Cases.

Es sementer des Porxo

Peça de terra d'aproximadament tres quarterades i mitja, poblada d'ametlers, situada entre els establiments des Colomer, es sementer de ses Violetes, es turó de s'Hort, sa marjada de Baix des Camí i es camí des Colomer. Pren el nom d'un porxo d'un aiguavés d'aproximadament una vintena de metres situat ran del portell d'accés a la possessió.

Es sementer de ses Violetes

Peça de terra de sis o set quarterades amb tenasses a l'interior i poblada d'ametlers i algun garrover. Situada entre Can Quelino, s'Hort, es turó de s'Hort, es sementer des Porxo i terres d'establiments. A l'extrem sud-oest, ran de la paret, hi ha un canyar que té continuïtat a la vorera de Can Quelino i que s'alimenta de la síquia que davalla de l'hort.

Es Garrover des Cuiro

Arbre singular, situat dins es sementer de ses Violetes a la part nord-oest. Sembla que el nom s'originà pel fet que en alguna ocasió hi assecaren cuiros d'animals.

Es turó de s'Hort / es Planiols

Partida de terra lleugerament aturonada, conformada per un conjunt de tenasses i tres marjades de terres de cultiu mig abandonades on s'alternen els ametlers amb pins i ullastres. A la part més elevada hi ha terra de cultiu amb ametlers i noguers. Situat entre s'Hort, es sementer des Porxo i es sementer de ses Violetes.

Sa tanca de s'Era

Peça de terra de conró d'aproximadament tres quarterades i mitja amb figueral. Situada entre s'Hort de Son Joan Arnau, es camí de s'Hort de Son Joan Arnau, es Pletó de Darrera ses Cases, ses cases i ses marjades de sa Garriga de Davant ses Cases. Pren nom de l'era situada a la part de llevant, ran de les cases que té un cintell de pedra; l'any 2003, l'era encara es feia servir per batre les faves amb tractor.

S'Hort / sa Veleta de s'Hort

Peça de terra llarguera d'aproximadament mitja quarterada d'extensió que s'extén de nord a sud, conformada per tres marjades. A la primera, del nord, hi ha un antic pou de vena, adequat com a sínia amb un cintell de pedra i una pica gran amb uns abeuradors; a la marjada central hi ha un safareig, actualment descuidat, que s'alimentava de l'aigua del pou a través d'una canaleta de marès de la qual romanen restes. Hi subsisteixen també alguns tarongers vells juntament amb oms i canyar a les voreres. El conjunt se situa entre Can Quelino, sa marjada des Tarongers, s'Hort de Son Joan Arnau, ses marjades de sa Garriga de Davant ses Cases i es turó de s'Hort. Entre s'Hort i es turó de s'Hort, transcorre una síquia que s'alimenta de l'aigua del pou i que segueix cap a migjorn entre Can Quelino i es sementer de ses Violetes. Continua albellonada per dins els establiments fins a sa Punta d'en Pagès.

Sa marjada des Tarongers / sa Cova

Peça de terra rectangular d'aproximadament una quarterada amb dues marjades, la de baix poblada de tarongers. Situada entre es Garroveres, ses Corones de Son Joan Arnau, s'Hort de Son Joan Arnau i s'Hort des Colomer. A la part alta, a ponent, acaba amb una timba amb vegetació i pins que la separa de ses Corones de Son Joan Arnau. Dins la timba

hi ha una balma amb una paret de tancament que era usada per al bestiar. Aquesta peça de terra era propietat de Maria Nicolau *Calussa*, esposa de l'amo Arnau Oliver *Morret*, que la vengué al senyor des Colomer.

Can Quelino

Sementer de tres quarterades i mitja de conró amb ametlerar, tancat de bardisses. Situat entre els establiments, es Garrovers, s'Hort i es sementer de ses Violetes. A migjorn, alimentats per la síquia que davalla de l'hort, ran de la paret dels establiments, hi ha dos canyars, un dels quals és continuació del des sementer de ses Violetes.

Es Garrovers / sa Roteta des Colomer

Peça de terra d'aproximadament una quarterada, conformada per dues marjades. Una poblada de garrovers i l'altra, la de d'alt, de garriga. Confronta amb establiments, ses Coronas de Son Joan Arnau, sa marjada des Tarongers i Can Quelino. Prop del cantó sud-oest hi ha un portell amb una barrereta que dóna pas a la possessió per un camí de tres peus des del camí des Colomer de Can Nofre Senyora.

Es Colomer de Can Nofre Senyora / sa Coma d'en Nofre Senyora

Peça de terra d'entre tres i quatre quarterades de conradís conformada per quatre marjades amb ametlers i figueres i casa de dos aiguavessos i construccions annexes a ponent de la parcel·la. Confronta amb es Puig, Son Món, Son Joan Arnau, es Colomer i establiments d'aquesta darrera possessió. Té accés per camí de carro (núm. 17) des de la carretera de Sineu a Llorito.

Es Corralassos

Peça de ? quarterada de terra, de conradís i pinar situada entre sa Coma d'en Nofre Senyora, Son Joan Arnau i es Colomer. Actualment propietat d'Onofre Pou *Senyora* que la va adquirir de la família dels *Beatets*.

Es camí des Colomer

Camí de carro que des de la carretera PM-313 d'Algaida a Sineu, dóna accés a partides de terra de Palaci, establiments des Colomer i a la mateixa possessió a través d'un camí de tres peus que transcorre entre es Colomer d'en Senyora i es Colomer d'en Beato i de na Joana de Son Brondo.

Es Colomer d'en Beato

Peça de terra d'aproximadament sis quartons de conró amb ametlerar. Confronta amb es Colomer d'en Benet Corredor, es camí de Palaci, es camí de tres peus des Colomer i es Colomer de na Joana de Son Brondo o Fustera.

Es Colomer de na Joana de Son Brondo

Peça de terra d'aproximadament dues quarterades de conró amb ametlerar. A la part central hi ha una tenassa amb ullastres i, part damunt, una casa gran de nova construcció amb diversos aiguavessos, terrasses, forn, etc. Construïda els anys vuitanta del segle XX sobre una antiga caseta. Confronta amb es Colomer d'en Borràs, es Colomer d'en Benet Corredor, es Colomer d'en Beato, es camí de tres peus des Colomer, la possessió des Colomer i es Colomer de Can Bossa i de Ca na Pomerà.

Es Colomer d'en Bossa

Peça de terra rectangular d'aproximadament mitja quarterada de conró amb ametlerar i figueres. Confronta amb es Colomer d'en Perico des Molí (actualment d'en Lluç Gelabert *Moix*), de na Pomerà, de na Joana de Son Brondo i la possessió des Colomer.

Es Colomer de na Pomerà

Peça de terra rectangular d'aproximadament mitja quarterada de conró amb ametlerar. Confronta amb es Colomer d'en Perico des Molí (actualment d'en Lluç Gelabert *Moix*), d'en Borràs, de na Joana de Son Brondo i d'en Bossa. Té accés pel camí de Ca ses Rectores.

Es Colomer d'en Borràs

Peça de terra quadrada d'aproximadament una quarterada de conró amb ametlerar, figueres i una marjada amb arbres fruiters. Hi ha una caseta de dos aiguavessos de nova construcció i un pou de greixina. Confronta amb es Colomer d'en Filau (27), de na Crista, d'en Llubí, d'en Panxó, d'en Benet Corredor i de na Joana de Son Brondo. Té accés pel camí de Palaci i des Colomer.

Es Colomer d'en Benet Corredor

Peça de terra quadrada d'aproximadament mig quartó amb caseta de dos aiguavessos i altres dependències. Actualment és propietat de na Belén Sureda. Confronta amb es Colomer d'en Panxó, d'en Beato, de na Joana de Son Brondo i d'en Borràs. Té accés pel camí de Palaci i des Colomer.

Es Colomer d'en Panxó

Peça de terra d'aproximadament mig quartó amb caseta d'un aiguavés i ametlers. Actualment és propietat de na Maria Vanrell *Perica*. Confronta amb es Colomer d'en Llubí, es camí de Palaci, es Colomer d'en Beato, d'en Benet Corredor i d'en Borràs. Té accés pel camí de Palaci.

Es Colomer d'en Llubí

Peça de terra d'aproximadament mig quartó de conró i ametlers. Confronta amb es Colomer de na Crista, es camí de Palaci, es Colomer d'en Panxó i d'en Borràs. Té accés pel camí de Palaci.

Es Colomer de na Crista

Peça de terra d'aproximadament mitja quarterada de conró i ametlers. A la part nord-oest hi ha una marjada sustentada per una timba de pedra. Confronta amb es Colomer de na Reala, d'en Mudaino, es camí de Palaci, es Colomer d'en Llubí i d'en Filau (27). Té accés pel camí de Palaci.

Es Colomer d'en Filau

Peça de terra d'aproximadament mitja quarterada de conró. Confronta amb es Colomer de Can Xiu, d'en Niell, de na Crista, d'en Borràs i es camí de Ca ses Rectores, per on té accés.

Es Colomer d'en Mudaino

Peça de terra d'aproximadament un quartó de conró amb ametlers. Actualment pro-

pietat de na Catalina Munar *Pomera*. Confronta amb es Colomer d'en Filau (29), es camí de Palaci que li dóna accés, es Colomer de na Crista i de na Reala.

Es Colomer d'en Filau

Peça de terra d'aproximadament un quartó de conró amb ametlers. Confronta amb la carretera PM-313, es camí de Palaci, es Colomer d'en Mudaino i de na Reala.

Es camí de Palaci

Camí de carro que des de la carretera PM-313, dóna pas als establiments des Colomer i Palaci i conflueix al camí des Colomer (17).

Es Colomer de na Reala

Peça de terra d'aproximadament tres quartons de conró sense arbres. Confronta amb la carretera PM-313, es Colomer d'en Filau (27 i 29), d'en Mudaino, de na Crista i d'en Niell.

Es Colomer d'en Niell

Peça de terra d'aproximadament tres quartons de conró sense arbres. Confronta amb la carretera PM-313, es Colomer de na Reala, d'en Filau (27) i d'en Xiu (32).

Es Colomer d'en Xiu

Peça de terra d'aproximadament una quarterada de conró amb ametlers. Confronta amb la carretera PM-313, es Colomer d'en Niell, d'en Filau (27) i es camí de Ca ses Rectores.

Es camí de Ca ses Rectores

Camí de carro que des de la carretera PM-313, dóna accés as Colomer de Can Perico des Molí, es Colomer d'en Filau (27) i de na Pomera.

Ca ses Rectores

Partida de terra d'aproximadament sis quartons de conró i caseta amb corral davant i darrera. Té un pou al nord-est de la parcel·la. A migjorn confronta amb la carretera de Sineu, amb es camí de Ca ses Rectores, es Colomer de Can Perico des Molí i es Colomer d'en Toni Estela. Propietat de Bernat Garcias *Ferrer*.

Es Colomer d'en Perico des Molí / Ca na Paloni des Molí

Partida de terra d'aproximadament sis quartons de conró. Aquesta partida està formada per dues peces de terra, la de ponent té caseta de dos aiguavessos amb cisterna davant la carrera i corral de figueres de moro a la part posterior i un pou al nord de la parcel·la; la de llevant, denominada Ca na sa Vall d'en Bou —anteriorment propietat de Joan Amengual *Bou*—, està separada per un marge i disposa de pou a la part de migjorn. Confronta amb Ca ses Rectores, es camí de Ca ses Rectores, es Colomer de na Pomera, d'en Bossa, la possessió des Colomer i es Colomer d'en Toni Estela. Actualment propietat de Lluç Gelabert *Moix*.

Es Colomer d'en Toni Estela / Ca na sa Vall d'en Toni Estela

Peça de terra d'aproximadament mitja quarterada de conró sense arbres. Confronta amb la carretera PM-313, Ca ses Rectores, es Colomer d'en Perico des Molí, la possessió des Colomer i es Colomer des Ribero.

Es Colomer des Ribero / Ca na sa Vall des Ribero

Peça de terra d'aproximadament mitja quarterada de conró sense arbres. Confronta amb la carretera PM-313, es Colomer d'en Toni Estela, la possessió des Colomer i es Colomer d'en Ruberto.

Es Colomer d'en Ruberto / Ca na sa Vall d'en Ruberto

Peça de terra d'aproximadament mitja quarterada de conró sense arbres. Confronta amb la carretera PM-313, es Colomer des Ribero, la possessió des Colomer i es Colomer d'en Roca.

Es Colomer d'en Roca/ Ca na sa Vall d'en Roca

Peça de terra d'aproximadament onze quartons de conró sense arbres, una caseta d'un aiguavés a l'est de la part central i un pou a l'extrem nord-est. Aquesta propietat, de fet, està conformada per quatre parcel·les. La més septentrional era propietat de Gaspar Jaume *Sóller* (1/2 quarterada). Confronta amb la carretera PM-313, es Colomer d'en Ruberto, la possessió des Colomer i es Colomer d'en Moreu.

Es Colomer d'en Moreu/ Ca na sa Vall d'en Moreu

Peça de terra d'aproximadament tres quartons grans de conró sense arbres. Confronta amb la carretera PM-313, es Colomer d'en Pere Roca, Can Morro i es Colomer de Can Toni de sa Plaça de Ruberts.

Es Colomer de Can Toni de sa Plaça de Ruberts / Ca na sa Vall d'en Toni de sa Plaça de Ruberts

Peça de terra d'aproximadament mig quartó de conró sense arbres. Confronta amb la carretera PM-313, es Colomer d'en Moreu i Can Morro.

Can Morro / es Colomer d'en Pere Antoni Cauvó

Peça de terra d'aproximadament tres quarterades de conró amb una caseta de dos aiguavessos, porxos annexos i parral davant la casa. Confronta amb la carretera PM-313, es Colomer de Can Toni de sa Plaça de Ruberts, d'en Moreu, d'en Pere Roca, d'en Lluç Moix —abans de Can Pago— (46), d'en Rafel Beato, d'en Puntarró (44) i d'en Pep Ruberto.

Es Colomer d'en Pep Ruberto

Peça de terra d'aproximadament tres quartons de conró sense arbres. Confronta amb la carretera PM-313, Can Morro i es Colomer d'en Puntarró (44) i es camí des Colomer.

Es Colomer d'en Puntarró

Peça de terra d'aproximadament tres quartons de conró sense arbres. Confronta amb es Colomer d'en Pep Ruberto, Can Morro, es Colomer d'en Rafel Beato i es camí des Colomer (1).

Es Colomer d'en Rafel Beato

Peça de terra d'aproximadament tres quartons de conró sense arbres. Confronta amb es Colomer d'en Puntarró, Can Morro, es Colomer de Can Pago (46) i es camí des Colomer (1).

Es Colomer de Can Pago

Peça de terra llarguera d'aproximadament una quarterada de conró amb arbres i una caseta d'un aiguavés amb un corralet a la part posterior amb fruiters, i parral a la façana.

Confronta amb es Colomer d'en Rafel Beato, Can Morro, es Colomer d'en Pere Roca, la possessió des Colomer, es Colomer d'en Pelea i es camí des Colomer (1). Actualment propietat d'en Lluç Gelabert *Moix*.

Es Colomer d'en Pelea

Peça de terra d'aproximadament una quarterada de conró amb arbres. Caseta de dos aiguavessos a la part central i forn annex a la façana i teules regadores damunt el portal. Confronta amb es Colomer de Can Pago, la possessió des Colomer, es Colomer d'en Gasparet i es camí des Colomer.

Es Colomer d'en Gasparet

Peça de terra d'aproximadament una quarterada de conró sense arbres. Confronta amb es Colomer d'en Pelea, la possessió des Colomer, es Colomer d'en Puntarró (49) i es camí des Colomer (1).

Es Colomer d'en Puntarró

Peça de terra d'aproximadament mig quartó de conró amb figueres, un pou i una caseta d'un aiguavés a l'extrem de ponent. Confronta amb es Colomer d'en Gasparet, la possessió des Colomer, es Colomer de s'Artanenc i es camí des Colomer (1).

Es Colomer de s'Artanenc

Peça de terra d'aproximadament un quartó i mig de conró sense arbres. Confronta amb es Colomer d'en Puntarró (49), la possessió des Colomer, es Colomer d'en Xiu (51) i es camí des Colomer (1).

Es Colomer d'en Xiu

Peça de terra d'aproximadament un quartó i mig de conró amb dos ametlers. Confronta amb es Colomer de s'Artanenc, la possessió des Colomer, es Colomer d'en Niell (52) i es camí des Colomer (1).

Es Colomer d'en Niell

Peça de terra d'aproximadament tres quartons de conró amb ametlers. Confronta amb es Colomer d'en Xiu (51), la possessió des Colomer i es camí des Colomer (1).

Son Estela

Sota aquesta denominació s'identifiquen el conjunt de terres conformades pels establiments de l'antiga possessió de Son Estela i de Son Arrufat. Es tracta d'una partida de terra d'aproximadament vint-i-una quarterades, situada a la part de migjorn de la carretera PM-313. Confronta amb el camí de Son Real, les Planes de Son Mas, Son Busquets, el camí de Son Estela i el camí Vell d'Algaida. Són terres de cultiu. Té l'origen en el llinatge de la família Estela.

Es camí de Son Real d'Alt

Camí de carro sense asfaltar que va des de la carretera PM-313 fins al camí de Son Mas, antigament conegut per camí de Montuiri. Dóna pas a la possessió de Son Real d'Alt, als establiments de Son Estela i a les Planes de Son Mas. D'aquest camí tenim una referència documental de la segona meitat del segle XVIII: *Proseguint des de dit Travaser de son*

Llull fins al carraro de entre son Estela y son Real per entre los dos camins de Llorito y Montuiri.

Lo Predio son Real de Guillem Real Dama 1618 £.

Lo Rafal dit son Real pocasanch del Rd. Joan Bapta. Royal prev. 382£ (AMS. Registre de finques 1759. 2/19, f. 32).

Son Estela de Ca na Blanca

Peça de terra rectangular de ? quarterada de conradís sense arbres que fa cantonada entre es camí de Son Real i la carretera PM-313.

Son Estela des Ribero / es Pinaret des Ribero

Peça de terra de conró sense arbres d'aproximadament dues quarterades. Al cantó nord-oest de la parcel·la hi ha un turonet de roca amb pinar amb una caseta reformada i ampliada com a habitatge els anys vuitanta del segle XX. A finals dels anys noranta es va iniciar una construcció destinada a garatge d'aproximadament ? quartó entre la parcel·la 54 i el camí de Son Real.

Segons informació de Joan Jaume *Mino*, Perico Pou i Bartomeu Morro, l'actual casa o xalet d'en Ribero seria l'emplaçament de les antigues cases de Son Estela. Segons Lluç Gelabert *Moix*, aquesta zona era coneguda també com a Son Arrufat.

Es camí des Pou de Son Estela

Camí de carro, tancat de paret seca, que parteix del camí de Son Real d'Alt cap a ponent i condueix al pou de Son Estela. Està molt descuidat (2003). Joan Jaume *Mino*, Perico Pou i Bartomeu Morro, reafirmen el caràcter públic del camí i del pou.

Es pou de Son Estela

Pou públic, situat en el pla de Son Estela, amb coll de marès i dues columnes. El pou està paredat i el clot és de forma quadrada. Conserva dues piques de pedra. Situat al centre d'una petita explanada elevada respecte als conreus contigus a la part de ponent. S'hi accedeix des del camí de Son Real pel camí des Pou de Son Estela.¹³

Can Guillem Puput

Parcel·la de terra de conró d'aproximadament ? quarterada amb una caseta de sequer amb forn exterior i porxada —existeix un dibuix de Biel Bonnín publicat a *Elements de societat preturística* (1989:177)—. Confronta amb Son Estela de na Bel Eivissenca, d'en Xuia, d'en Ribero, es camí des Pou de Son Estela i Cas Capità.

Cas Capità / Ca sa Rectora

Parcel·la de terra de conró d'una quarterada d'extensió amb una caseta d'un aiguavés, situada just baix del camí de Son Real. Cisterna i parral davant la carrera, un corralet davant la caseta i un altre de figueres de moro a la part posterior. Confronta amb la parcel·la núm. 60, amb Can Guiem Puput, amb el camí des Pou de Son Estela i el camí de Son Real. L'estiu del 1998 s'hi iniciaren reformes i ampliació a partir de la venda a estrangers.

---

¹³ ORDINAS MARCÈ, Gabriel (1999): «Els pous públics de Llorito» a *3 Jornades d'Estudis Locals. Mancomunitat Pla de Mallorca. Lloret de Vistalegre, 27-28 març 1998*

Son Estela de sa Monja Sineuera

Parcel·la de terra de conró d'un quartó i mig d'extensió, poblada d'ametlers. Confronta amb Can Florit, Can Guiem Puput, Cas Capità i es camí de Son Real.

Can Florit / Can Florit de sa Tanca

Parcel·la de terra de conró d'una quarterada d'extensió sense arbres. Ran del camí de Son Real hi ha una casa amb dos aiguavessos i portassa, reformada els anys noranta del segle XX. Confronta amb Son Busquets d'en Poleo, Son Busquets des Capellà Recolat, Son Estela d'en Xuia, la parcel·la núm. 60 i es camí de Son Real. Propietat d'en Xesc Gili *Nina*. Era dels mateixos propietaris de Can Florit de darrere Son Real, al costat de sa Raia.

Son Busquets d'en Poleo

Parcel·la de terra de conró de mitja quarterada d'extensió amb figueres. Confronta amb ses Planes de Son Mas, Can Recolat, Can Florit i es camí de Son Real.

Can Recolat / Son Busquets des Capellà Recolat

Parcel·la de terra de conró amb arbres d'aproximadament dues quarterades d'extensió. A ponent de la parcel·la, entre el camí de la casa i el de Son Estela, hi ha una marjada. A la part central de la parcel·la, damunt el turó, hi ha una casa de dos aiguavessos amb carretera, parral i cisterna. S'hi accedeix des del camí de Son Estela. Confronta amb ses Planes de Son Mas, distintes parcel·les de Son Busquets i de Son Estela.

Son Estela d'en Xuia

Parcel·la de terra de conró amb ametlers d'aproximadament tres quartons d'extensió. Confronta amb Can Recolat, Son Estela d'en Calussa, de n'Estela i d'en Puput. Té accés pel camí des Pou de Son Estela.

Son Estela de n'Estela

Parcel·la de terra de conró d'aproximadament mitja quarterada d'extensió. A la part central de la parcel·la hi ha una caseta construïda a finals dels setanta del segle XX amb arbres fruiters i una tira de polls al llarg del camí d'accés a la caseta. Confronta amb Son Estela d'en Xuia, d'en Calussa, la carretera PM-313 i es Pinaret des Ribero.

Son Estela d'en Joan Bou

Parcel·la de terra de conró d'aproximadament mitja quarterada d'extensió sense arbres que confronta amb Son Estela d'en Xuia, d'en Bernat Ferrer, carretera PM-313 i Son Estela de n'Estela.

Son Estela d'en Bernat Ferrer

Parcel·la de terra de conró d'aproximadament una quarterada d'extensió sense arbres que confronta amb Son Estela d'en Xuia, d'en Calussa, carretera PM-313 i Son Estela d'en Bou.

Son Estela d'en Calussa

Parcel·la de terra de conró d'aproximadament una quarterada gran d'extensió. Actualment està dividida en tres parcel·les longitudinals de la mateixa extensió repartides entre els hereus de la família Nicolau *Calussa*. La de llevant amb una caseta de sequer i un pou de greixina a la part central era de madò Maria Nicolau *Calussa* (mare de Toni Oliver

Morret o des Colomer); la parcel·la central és propietat de l'amo en Toni Nicolau *Calussa* (casat amb na Coloma Ramis *Perica*), té una tenassa amb una alzina; i la de ponent, amb un altre pou de greixina, de na Calussa casada amb n'Ullet. Confronta amb Can Recolat, Son Estela des Fuster, carretera PM-313 i Son Estela d'en Bernat Ferrer.

Son Estela des Fuster

Parcel·la de terra de conró d'aproximadament una quarterada d'extensió. Pou de greixina i a migjorn, una caseta de sequer esbucada amb un pinaret, al recés del qual s'hi ha construït (últims anys del segle XX) una casa de planta baixa i pis amb dos aiguavessos. Confronta amb Can Recolat, Son Estela d'en Muro, carretera PM-313 i Son Estela d'en Calussa. Havia estat propietat des Bubo de Sineu. Actualment és propietat d'uns alemanys i s'ha retolat com *Son Lia*.

Son Estela d'en Muro / Son Estela d'en Fona-Fona

Parcel·la de terra de conró d'aproximadament una quarterada petita d'extensió. A la part de migjorn, damunt el turó, hi ha una caseta amb dependències annexes. Actualment propietat d'en Llorenç Vallcaneres *Munar*. Dins el comellar hi havia un pou de greixina actualment tapat. Confronta amb Can Recolat, Son Estela d'en Toni Estela (72), d'en Xiu, carretera PM-313 i Son Estela des Fuster.

Son Estela d'en Xiu

Parcel·la de terra de conró d'aproximadament un quartó i mig d'extensió sense arbres. Hi havia un pou de greixina actualment tapat. Confronta amb Son Estela d'en Toni Estela, camí Vell d'Algaida i Son Estela d'en Muro. A l'extrem nord-oest de la parcel·la, ran de la síquia del camí, hi ha un petit canyar. D'aquesta propietat hem localitzat la següent referència documental: *Y una porción de terreno situada también en este término municipal y conocida por Son Estela, de cabida aproximada de veintiséis área sesenta y tres centiáreas (ciento cincuenta destres) lindante por el Norte con el camino de Algaida, por el Este con tierras de Margarita Jaume Picornell y por el Sur y Oeste con las de Francisco Jordá Jaume. Su valor se fija en cuatrocientas sesenta pesetas*, segons escriptura de manifestació i acceptació d'herència atorgada per Miquel Munar Camps, Isabel Amengual Jaume i Sebastià Horrach Bibiloni el dia 11 d'octubre del 1911 davant el notari de Sineu José de Barcia y Calero.

Son Estela d'en Toni Estela

Parcel·la de terra de conró d'aproximadament mitja quarterada d'extensió amb ametllar i caseta a migjorn. Confronta amb el camí de Son Estela, des del qual s'hi accedeix; Can Beca Rotja, Son Estela d'en Toni Estela (73), Son Estela d'en Xiu i Son Estela d'en Muro.

Son Estela d'en Toni Estela

Parcel·la de terra de conró d'aproximadament mitja quarterada d'extensió sense arbres i un pou de greixina. Confronta amb Can Beca Rotja, Son Estela d'en Perico des Molí, el camí Vell d'Algaida, Son Estela d'en Xiu i Son Estela d'en Toni Estela (72).

Son Estela d'en Perico des Molí

Parcel·la de terra de conró d'aproximadament d'un quartó i mig d'extensió sense arbres. Confronta amb Can Beca Rotja, Son Estela d'en Moll, es camí Vell d'Algaida i Son Estela d'en Toni Estela (73).

Son Estela d'en Moll

Parcel·la de terra de conró d'aproximadament d'un quartó d'extensió sense arbres. Confronta amb Can Beca Rotja, es camí de Son Estela, es camí Vell d'Algaida i Son Estela d'en Perico des Molí. A aquesta parcel·la i l'anterior, segons Lluç Gelabert *Moix*, s'hi sembrava cànem per teixir.

Can Beca Rotja

Parcel·la de terra quadrada de conró d'aproximadament una quarterada amb arbres i una caseta antiga, actualment en runes. A la darrera del segle XX s'hi va construir un habitatge. Confronta amb es camí de Son Estela, Son Estela d'en Moll, d'en Perico des Molí i d'en Toni Estela (72 i 73). Era propietat de Can Pollencí, actualment propietat d'un alemany (Gerard).

Es camí de Son Estela / es camí de Son Busquets

Camí de carro sense asfaltar que des del camí Vell d'Algaida dóna pas a les parcel·les de Son Estela, Son Busquets i Son Mas.

Sa síquia de Son Estela

Conducció que s'inicia a sa punta d'en Pagès, prossegueix ran del camí Vell d'Algaida per la vorera esquerra cap a Algaida i, passat el camí de Son Estela, travessa Son Busquets en direcció al torrent de Llorac. En alguns trams va albellonada. Aquesta síquia arreplega l'aigua provinent des Colomer, sa Vall i Son Estela.

